

ЈОШ ПОНЕШТО О ПРАВОПИСНИМ ВЈЕЖБАМА**

РЕЗИМЕ: Учење правописа и увјежбавање примјене правописних правила је у наставној пракси веома важно. Усвајање знања из правописа одвија се кроз различите **врсте, типове и видове** правописних вјежби уз напомену да ми под **врстама** ових вјежби подразумевамо *правописне, правописно – граматичке и граматичко – правописне вјежбе*, под **типовима** *посебне (просте) и опште (сложене)*, а под **видовима** правописних вјежби *диктат, самодиктат, допуњавање текста, исправљање текста, преписивање текста и образлагање (коментарисање) правописа у тексту*.

Кључне ријечи: правопис, правописне вјежбе, врсте правописних вјежби

Да би се говорило о настави правописа у оквиру наставе српскога језика мора се знати историјски развој правописне норме у српском језику поготово развојни пут који је српски правопис и у практично-нормативном и у теоријском смислу прешао у двадесетом вијеку. Методиком правописа се мало ко од српских лингвиста и методичара посебно бавио, осим што је Милија Николић у својој *Методици наставе српског језика и књижевности* тој проблематици посветио једно поглавље. Први цјеловит рад који се бави свим аспектима правописа код нас у функцији његовог приближавања наставној пракси је књига *Вељка Брборића Правопис и школа*.

Али прије него што овдје укратко представимо Брборићеву студију морамо нагласити да се већина српских лингвиста од Вука до данас правописом бавила у практичном, нормативистичком смислу дефинишући правописна правила, мијењајући их или их с времена на вријеме дограђујући. Теоријском проблематиком правописа се бавио једино Радоје Симић у књигама *Српскохрватски правопис* и *Правопис српскога језика: нормативистичка и кодиколошка истраживања*. Након Симићевих теоријских расправа и након појаве тзв. београдско-никшићког правописа у другој половини задње деценије двадесетог вијека развила се снажна правописна полемика која није резултирала општеприхваћеним рјешењем. И управо се и због тога Брборићева књига која се појавила почетком друге деценије двадесетпрвог вијека може сматрати капиталним помаком и у критичком, и у историјском, и у теоријском, али и у методичком смислу.

Ми овдје нећемо анализирати Брборићеву књигу, нити његове ставове о појединим правописним питањима, али ћемо читаоцима само скренути пажњу на наслове поглавља у овој књизи сматрајући то довољним напутком да се ова књига обавезно проучи. Наслови поглавља у овој књизи су: Српски правопис у двадесетом веку; Све забране и победа Вукове графије у 19. веку; О Скерлићевој анкети у Српском књижевном гласнику; О правописном раду Милана Петровића; О правопису у Босни и Херцеговини на прелазу из 19. у 20. век; О правописном раду Милорада Дешића; Анкета о правопису у школи; Пет правописних питања наставницима; Писање скраћеница код ученика основних и средњих школа; Ортографске, синтаксичке и морфолошко-ортоепске грешке у употреби глаголских облика; Наставна пракса и правопис српског језика; Правописне вежбе у настави; Статус писма у нашим правописима и уставима и Настава правописа у образовном систему Србије.

Да би настава правописа у школама постала ефикасна и да би резултирала солидним правописним знањима код ученика морају се осмислити ефикасни модели учења правописа, а то сигурно није учење правописних правила на нивоу репродуктивног знања. Правописна правила се

---

* r.lalovic@rpz-rs.org

** Рад је објављен у часопису Образовна технологија, бр. 4/2013. Београд

морају функционално усвајати, дакле морају се знати не због репродукције, него само и искључиво ради примјене у писању. Овим правилима је могуће ефикасно овладати једино у процесу њихове примјене израдом довољног броја осмишљених правописних вјежби у току школске године. И управо овдје настају главни практични проблеми поготову код млађих наставника, а основни проблем је не само у малом броју часова који су у наставном програму резервисани за наставну област правопис у оквиру наставног подручја језик (8 до 12 часова годишње), него и у нејасном појмовном и практичном одређењу саме правописне вјежбе. Већина младих наставника положи испит из предмета Методика наставе српског језика и књижевности а да не овлада низом практичних појмова међу којима је и правописна вјежба: врсте и типови правописних вјежби, број правописних вјежби на годишњем и мјесечном нивоу, њихов облик, њихов садржај и њихово временско трајање.

На ова питања ваљане одговоре има и методика наставе и сама наставна пракса.

Основне врсте правописних вјежби су како то М. Николић (Николић: 1992) наводи: *диктат, самодиктат, допуњавање текста, исправљање текста, преписивање текста и образлагање (коментарисање) правописа у тексту*, а основни типови ових вјежби су по Николићу *посебне (просте) и опште (сложене)* правописне вјежбе.

Када је ријеч о врстама правописних вјежби ми би Николићеве врсте рађе назвали **видовима правописних** вјежби које би подијелили на три врсте и то на *праве правописне вјежбе*, а затим и *граматичко-правописне* и *правописно-граматичке вјежбе* у којима се истовремено увјежбава и провјерава и знање из правописа, и знање из граматике, а иницијална ријеч у полусложеници која одређује врсту ових вјежби је она ријеч која покрива област из које је више захтјева у датој вјежби, па ако је више захтјева из *правописа* онда је то *правописно-граматичка* вјежба и обрнуто. Међутим када је ријеч и о *простим*, и о *сложеним* правописним или о правописно-граматичким, односно граматичко - правописним вјежбама онда је важно све њих сврстати у двије групе које установљујемо с обзиром на циљ, односно намјену тих вјежби, а то су *вјежбе за учење и увјежбавање* одређених наставних садржаја и *вјежбе за провјеру знања* ученика. Овако разврстане *правописне* и *правописно-граматичке*, односно *граматичко - правописне* вјежбе олакшавају наставницима планирање и припремање за наставу, а ученицима омогућавају ефикасније усвајање знања из правописа.

За добру организацију наставног рада на часовима из *наставне области правопис* поред квалитетних припрема и довољно одабраних функционалних примјера важно је добро познавати и добре, и лоше стране конкретних правописних вјежби, па због тога овдје наводимо кључне ставове из критичког осврта Вељка Брборића (Брборић: 2011. – рукопис) на врсте тих вјежби.

Брборић полази од логичног става да „једна правописна вјежба не може трајати цео наставни час“ него само један краћи временски период на часу. Он као прикладне правописне вјежбе предлаже: „диктат, исправљање грешака путем преписивања реченица и стављања одговарајућих правописних знака у већ написане реченице или синтагме, исправно писање назива улица или тргова, подвлачење исправно написаних речи и заокруживање слова испред тачно написаних речи.“ Брборић с правом мисли да је диктат врло погодна врста уз напомену да текст не мора бити познат ученицима, али мора бити разумљив и без непознатих ријечи.

Као најефикасније правописне вјежбе аутор издваја вјежбе у којима су све реченице написане малим или великим словима, без интерпункције са задатком ученицима да их правилно препишу исправљајући све грешке из узорка који се преписује.

Брборић с правом мисли да правописне вјежбе не треба исправљати непосредно на часу на коме се вјежба ради, него ван часа, јер је такво исправљање једино потпуно и објективно. Због тога се правописне вјежбе у принципу и пишу на посебним листовима папира, а не у ученичке свеске.

Модел практичних правописних вјежби су представљени у Николићевој Методичи наставе српског језика и књижевности уз напомену да су то само модели и да их наставници не само могу, него и морају мијењати и дограђивати са становишта самог садржаја.

Пошто смо скренули пажњу и на посебне врсте вјежби које су се у пракси показале врло функционалним, а то су *правописно-граматичке вјежбе* у којима се истовремено провјерава знање и из

правописа, и из граматике ми их препоручујемо као погодне нарочито након обраде наставних садржаја у оквиру наставне теме *гласовне промјене и гласовни закони*.

Овдје слиједи могући модел једне такве *правописно-граматичке вјежбе*:

Правилно препиши наредни текст исправљајући све начињене правописне и граматичке грешке.
Када је марко дошао на трг светог петра коришког из правца улице добитника нобелове награде сусреосе са композитором петром милошевићем црним попили су кафу у кафеу изнад бедема старог града гдје су гледајући збедема разговарали далису правилно одабрали дестинацију за одмор и далиби било боље дасу остали на планини планина нуди посебне чари јер се може уживати у шетњама збрда набрдо од извора до извора разгледајући кањон и борове вижњега дивећи се у ведрим ноћима мјесецу влашићима и малим колима која свјетле на ведром ноћном небу могли су посјетити и старо српско спомен гробље и споменике из ноб али и камене громаде за које се вјерује да су из деветог вијека пнеи обрађени су у зборнику сану о чему је својевремено писао и београдски недјељник нин нејасно је остало далиби то било боље илиби се можда покајали акобили се сјетили мора и кадлиби помислили на пјешчане плаже незнајући кудлиби и каколиби изашли крај с властитом нервозом

Када је ријеч о планирању правописних вјежби, њиховом обиму и њиховом броју, ми мислимо да наставник не смије бити заробљен бројем наставних часова резервисаних за наставу правописа којих је иначе мало. То су само часови за обраду и систематизацију планираних наставних садржаја. Наравно, и на овим часовима се могу планирати неке правописне вјежбе, поготово оне које ми сврставамо у групу вјежби *за учење и увјежбавање*. Али много важније је да наставник планира да ученици, нарочито у основној школи, сваке седмице ураде по једну краћу и функционалну сложену правописну вјежбу чије ефективно трајање неће бити дуже од пет минута. Тих пет минута за добро припремљену правописну вјежбу наставник увијек може одвојити не само на крају часа резервисаног за наставу из наставног подручја *језик*, него и на часовима резервисаним за реализацију наставних садржаја из наставног подручја *култура изражавања*. Тако ћемо добити ефикасан простор за ефикасне петоминутне сложене правописне вјежбе типа преписивања или диктата намјенски припремљеног текста по једном у скоро свакој радној недјељи. Наравно, све те вјежбе не морају бити оцијењене, али се више њих може анализирати на часовима систематизације знања из наставног подручја *правопис*. Овако урађене правописне вјежбе се чувају у учениковом портфолију за писане вјежбе и на крају полугодишта или краја школске године се могу вредновати и посебном укупном оцјеном из правописа.

ЛИТЕРАТУРА

1. (Николић 1992): Милија Николић, Методика наставе српског језика и књижевности, Београд
2. (Брборић 2011): Вељко Брборић, Правопис и школа (рукопис – електронска верзија)